

Nr 13/1996

Dags för Venstre-sväng?

Svend Dahl

Förord

Det danska partiet Venstre visar att det går att föra en offensiv oppositionspolitik som både utmanar socialdemokratin och samtidigt når ett allt bredare stöd i alla folkgrupperingar.

I denna rapport analyserar Svend Dahl, som studerar statsvetenskap vid Uppsala universitet, framgångskonceptet bakom Venstre.

Hemligheten ligger i att bygga sitt politiska alternativ på egna värderingar, utan att vara rädd att utmana den rådande föreställningarna om hur välfärdsstaten ska vara organiserad.

Partiet står för en tydlig borgerlig hållning som på olika sätt knyter an till de svenska partierna. Studien ger en hel del intressanta perspektiv och uppslag som är värda att fundera över också för oss i Sverige.

Stockholm i juli 1996

Dick Erixon

Projektledare

Innehåll

Liberalt parti med rötterna på landsbygden.....	3
Människan framför systemen.....	3
Frihet och gemenskap	4
Självständighet och grundtrygghet.....	5
Marknadsekonomi på moralisk grund.....	6
Helhjärtat för europasamarbetet.....	7
Ledande oppositionsparti	8
Opposition inte bara något man kallar sig utan något man är	9
Ekonomisk sanering i regeringsställning 1982-93.....	10
På frammarsch i opposition.....	10
Stark lokalorganisation och många medlemmar.....	11
Inbrytning i socialdemokratiska väljargrupper	12
Flest medlemmar av alla partier.....	13
Partiledaren Uffe Ellemann-Jensen.....	13
Levande idédebatt.....	14
Gör upp med socialstaten.....	14
Socialliberal pragmatism	16
Högt i tak.....	16
Slutord.....	16
Mycket att lära av Venstre	17
Källor.....	18

Liberalt parti med rötter på landsbygden

I en tid då det diskuteras om det finns någon borgerlig opposition att tala om i Sverige är det värt att vända sig till vårt grannland Danmark för att studera ett av Europas mest framgångsrika liberala partier – Venstre. Idag är Venstre det ledande oppositionspartiet i dansk politik och samlar över en fjärdedel av väljarkåren (i det senaste valet fick man 23,3 procent, ett väljarstöd som sedan dess, enligt opinionsmätningar, förbättrats ytterligare).

Venstre är inte bara intressant för folkpartiet, som är mitt uppe i arbetet med att formulera ett nytt partiprogram på liberal grund. Även övriga borgerliga partier – och då inte minst centerpartiet, som också dryftar förnyelse av partiet – kan hämta inspiration från Venstre. Förutom att både centerpartiet och Venstre sitter i samma grupp i Europaparlamentet, har man flera gemensamma rötter. För det första är Venstre av tradition jordbrukarnas och landsbygdens parti. För det andra är man i likhet med centerpartiet ett utpräglat massparti – eller om man så vill, folkrörelseparti. För det tredje har man sedan länge, liksom centern, en stark ställning i den lokala politiken.

Jag kommer i denna rapport att presentera Venstre och dess politik på ett par viktiga områden – relationen mellan individ och stat, välfärdspolitiken, den ekonomiska politiken och Europa – för att sedan peka på ett antal faktorer som bidragit till partiets framgångar. Min förhoppning är att rapporten skall komma att inspirera förnyelsearbetet inom den svenska borgerligheten.

Människan framför systemen

Venstres principprogram *Mennesket frem for systemet*, som antogs på landsmötet 1995 har en tydlig liberal profil. Det är den enskildes frihet och egna initiativ som står i centrum för Venstres politik, något som sammanfattas väl i programmets avslutande ord:

”Politikere er ikke i stand til at løse alle problemer - og bør heller ikke. Et liberalt principprogram foregiver derfor ikke at kende og indeholde løsningen på alle spørgsmål. Venstre vil derfor søge at

gennemføre reformer, som giver videre rammer og mere frihed til udfoldelse av privat initiativ. Det er det enkelte menneskes foretagsomhed, som er og skal være drivkraften i samfundets udvikling." (*Mennesket frem for systemet*, s 30)

Politikens oppgift blir därför, enligt Venstre, att genomföra reformer som främjar företagsamhet och privata initiativ, och därmed också en fortsatt ökning av välståndet. Dessutom understryker man att behovet av sådana reformer har ökat i takt med ekonomins internationalisering, som ställer allt större krav på konkurrenskraft.

Den grundläggande principen för relationen mellan de enskilda människorna och statsmakten är enligt Venstres principprogram den genuint liberala tanken att människan har rätt att leva sitt liv i frihet, så länge hon inte inkräktar på någon annan människas motsvarande rätt till frihet. Det samhälle där människor ges denna frihet att förverkliga sina egna livsprojekt är också det samhälle där det skapas värden som kommer alla till del, skriver man vidare.

Staten skall därför i grundlagen skydda grundläggande fri- och rättigheter: äganderätt, näringsfrihet, yttrandefrihet, religionsfrihet, föreningsfrihet etc. Dessutom understryks äganderättens betydelse:

"Frihed betyder også, at mennesket har ret till udbyttet af sin egen indsats. Den private ejendomsret er grundpillen i et frit samfund. Privat ejendomsret er den vigtigste garanti for såvel økonomisk som politisk frihed." (*Mennesket frem for systemet*, s 4)

Frihet och gemenskap

Men människan har inte bara rätt till frihet, hon har också ett moraliskt ansvar att hjälpa de personer som inte kan klara sig själva, något som kan ske både genom privata insatser och genom välfärdspolitik.

Statens uppgifter bör således begränsas till att endast omfatta de uppgifter som inte kan lösas på ett tillfredsställande sätt på privat väg (d v s av enskilda individer, familjer, företag eller privata organisationer och sammanslutningar). Det gäller förutom försvar, polis och rättsväsende även viss infrastruktur, vissa välfärdsåtaganden och ansvar för att alla får en grundläggande utbildning.

Venstre betonar också betydelsen av människors frivilliga gemenskaper – det civila samhället. Till skillnad från vissa liberaler

konstaterar man att det inte råder något motsatsförhållande mellan frihet och gemenskap, tvärtom är det i ett liberalt samhälle naturligt att människor sluter sig samman i olika gemenskaper för att lösa problem eller tillgodose sina intressen.

I samma anda förs diskussionen om lokalsamhället, som ses som en värdefull gemenskap för människorna. Ett väl fungerande lokalsamhälle främjar ansvarstagande för gemensamma problem och kan ta hand om uppgifter som tidigare vilat på centrala myndigheter samtidigt som det kan bidra till att lösa t ex sociala problem innan staten behöver gripa in. Därför bör fler uppgifter som i dag löses centralt decentraliseras och kommunerna ges större frihet att själva välja hur verksamheten skall utformas.

Venstres syn på relationen mellan stat och individ kan med andra ord betecknas som genuint liberal. Statsmakten skall begränsas så mycket som möjligt och individens frihet främjas. Samtidigt skall de uppgifter som är politiska i stor utsträckning decentraliseras.

Självständighet och grundtrygghet

Som framgått ovan är det en grundläggande tanke i Venstres politik att den enskilde har ett ansvar att hjälpa människor som inte klarar sig på egen hand. Detta kan ske på två sätt, dels genom privata initiativ, dels genom välfärdspolitik. Trots tanken att staten skall begränsas har Venstre en i grunden positiv inställning till välfärdspolitik och man ser finansieringen av sjukvård, omsorg och grundläggande social trygghet som en av statens uppgifter.

Det stora problemet är inte, skriver man i principprogrammet, att det danska samhället är för jämlikt, utan att medborgarna inte har möjlighet att påverka välfärdssystemet. Vidare skriver man att en liberal välfärdspolitik innebär att man skall förena social trygghet med största möjliga frihet och självständighet för den enskilde. Välfärdssystemet skall således utformas så att medborgarna får stor valfrihet och kan utöva stor kontroll över produktionen av välfärdstjänster

Den välfärdspolitiska lösning Venstre därför sätter sin tilltro till är pengsystem – av samma typ som skolpengen i Sverige. Finansieringen skall alltså vara offentlig, men medborgarna skall ha rätt att fritt välja mellan privata och offentliga institutioner inom sjukvård, barn- och äldreomsorg samt naturligtvis också skolor.

Vad gäller socialförsäkringarna ser Venstre behovet av att systemet utformas så att det uppmuntrar personligt ansvarstagande, samtidigt som alla tillförsäkras en grundläggande trygghet. Man pekar också på behovet av att göra socialförsäkringssystemet överskådligt för den enskilde medborgaren.

Med dessa punkter som vägledning har Venstre kommit att förespråka ett grundtrygghetssystem, som tillförsäkrar alla, oavsett inkomst, ett enhetligt grundläggande ekonomiskt skydd vid sjukdom, arbetslöshet, arbetsskada, förtidspension etc. Om den enskilde vill ha högre ersättning än vad det offentliga välfärdsystemet ger får han eller hon själv teckna privata försäkringar som kan ge den önskade ekonomiska tryggheten. Venstre förespråkar dessutom att pensionssystemet utformas enligt liknande riktlinjer, med ett statligt grundskydd som kan kompletteras med privata försäkringar.

Venstres politik innehåller således både tilltro till en starkt begränsad statsmakt och övertygelsen om att välfärdspolitik är något i grunden positivt. Denna kombination kan tyckas märklig, men behöver inte alls vara det, vilket exemplet Venstre visar. Man kan mycket väl förena tanken på en liten stat med idén att en av statens uppgifter skall vara att tillförsäkra människorna grundläggande social trygghet. Samtidigt som man principiellt sett ställer sig positiv till statens välfärdspolitiska åtaganden ser man behovet av att reformera det existerande välfärdssystemet genom införandet av valfrihetsreformer och grundtrygghet.

Marknadsekonomi på moralisk grund

Grunden i Venstres ekonomiska politik är tilltron till marknadsekonomi, både som medel att uppnå välstånd och som medel för den enskilde att förverkliga sina individuella önskemål. Man presenterar också ett moraliskt försvar för marknadsekonomi och ser den som en logisk följd av den liberala synen på individen: människan har rätt att disponera resultatet av sitt arbete och ingå avtal med andra människor.

Statens ingrepp i det ekonomiska livet skall därför begränsas till ett minimum och koncentreras till åtgärder som främjar fri konkurrens och fri prisbildning.

Andra viktiga delar av Venstres ekonomiska politik är strävan efter statsfinanser i balans och ambitionen att successivt sänka skattetrycket. Man understryker dock att skattesänkningar endast skall ske i en sådan takt att det finns finansieringsmöjligheter. Den grundläggande tanken är att arbete, sparande och företagsamhet skall gynnas genom låga skatter. Skattesystemet skall därför förändras så att skatterna till större del tas ut på konsumtion, medan inkomst-, företags- och kapitalsskatter skall sänkas.

Helhjärtat för europasamarbetet

I likhet med Europas övriga liberala partier ställer sig Venstre mycket positivt till samarbetet inom EU och ser gärna att det fördjupas och utvecklas i federalistisk riktning.

Danmark bör enligt Venstre delta fullt ut i EU-samarbetet och således anser man att undantagen från Maastrichtavtalet – som framförhandlades efter att de danska väljarna röstat nej till unionsavtalet i en folkomröstning 1992 – skall tas bort. De fyra undantagen gäller det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet, införandet av en gemensam valuta, den s k tredje pelaren, d v s polissamarbete och gemensam invandrings- och asylpolitik samt unionsmedborgarskapet.

Venstre välkomnar med andra ord utvecklingen av en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik inom ramen för EU och VEU. Hittills har Danmark, i likhet med Sverige, endast varit observatörer i VEU, men Venstre anser att Danmark bör bli fullvärdiga medlemmar i denna organisation samtidigt som den inlemmas i EU. Man understryker emellertid också betydelsen av det danska medlemskapet i NATO.

Likaså ser man positivt på utvecklingen av den ekonomiska och monetära unionen, som enligt Venstre är en nödvändig del i förverkligandet av den inre marknaden.

Bland de områden som Venstre vill prioritera i utvecklingen av EU återfinns utvidgningen av samarbetet österut. Av detta följer att EU:s regional- och jordbrukspolitik måste begränsas. Man anser dessutom att EU bör öppna sig för handel med övriga världen – EU skall inte vara en hämsko i utvecklingen av global frihandel. Ett annat område som skall utvecklas är miljöpolitiken.

På det institutionella planet skall Europaparlamentets roll stärkas, genom att det ges ökat inflytande över lagstiftningen (det bör dock påpekas att tyngdpunkten i lagstiftningsarbetet även fortsättningsvis skall ligga hos ministerrådet), ökade kontrollmöjligheter samt initiativrätt. Dessutom bör samarbetet mellan Europaparlamentet och de nationella parlamenten främjas. Andra viktiga delar i Venstres Europapolitik är betoningen av subsidiaritetsprincipen och öppenhet inom EU:s olika institutioner.

Sedan Danmark blev medlem i EG har de danska partierna haft gott om tid att utveckla sin Europapolitik. För Venstres del har det inneburit att man utvecklats till det parti i Danmark som mest helhjärtat sluter upp bakom EU-samarbetet, likaså är man det bland de danska partierna som har den tydligaste profilen i Europafrågorna. Något entydigt besked om hur väljarna värderar Venstres EU-politik går emellertid inte att få. I det senaste valet till Europaparlamentet 1994 fick man 19 procent av rösterna, jämfört med 23,3 procent i folketingsvalet samma år. Däremot har Venstre under 80-talet uppmätt bättre resultat i Europaparlamentsvalen än i valen till folketinget.

Ledande oppositionsparti

Venstre är idag det ledande oppositionspartiet i det danska folketinget. En roll som ytterligare har förstärkts i och med att det konservativa partiet, Konservative Folkeparti, i december 1995 gjorde upp om statsbudgeten och den ekonomiska politiken med den av Socialdemokraterna ledda regeringen. De konservativas partiledare Hans Engell följde därmed sin företrädare Poul Schlüters resultatorienterade linje, vilket i detta fall inte uppskattades av Venstre.

Man kan visserligen med all rätt konstatera att Venstre i och med att den främste samarbetspartnern gjort upp med regeringen fått se sitt reella inflytande minska, men utan tvivel har Venstre kunnat utnyttja sin oppositionsroll på ett sätt som stärkt förtroendet för partiet i den allmänna opinionen.

*Opposition inte bara något man kallar sig
utan något man är*

I en broschyr med rubriken *Naturligtvis skal der samarbejdes. Men ikke om hvad som helst* slår Venstres partiledare Uffe Ellemann-Jensen fast partiets linje. De förändringar som Socialdemokraterna och de konservativa enats kring är inte mer än marginella förändringar i ett illa fungerade system. För att Venstre skall stödja regeringen kräver man bl a att politiken skall se till så att det skapas arbeten i den privata sektorn, och inte bara i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Likaså skall en skattereform innebära att skatterna verkligen sänks. Man pekar också på den moraliska principen om att dagens barn och unga inte skall behöva betala för sina föräldrars överkonsumtion – med andra ord nödvändigheten av en eliminering av budgetunderskottet. Regeringens politik för att minska budgetunderskottet avfärdas som kamrerstrick som inte gör någon skillnad förutom på papperet.

Ellemann-Jensen understryker i broschyren vidare att Venstre är det enda verkliga oppositionspartiet, och uppmanar alla som vill se en stark opposition att stödja Venstre. För, som han slutligen slår fast, opposition är inte något man kallar sig, utan något man är.

Det står dock klart att man är mån om ett gott samarbete med de konservativa, något som Uffe Ellemann-Jensen skriver i sitt elektroniska veckobrev den 25 januari 1996: "Kun et troværdigt samarbejde mellem V og K kan sikre Danmark en ny regering".

Han pekar på samarbetet mellan de två partierna i kommuner och amt (landsting) samt att man fortsatt det informella samarbetet i folketinget, även efter uppgörelsen mellan Konservative Folkeparti och Socialdemokraterna.

I ett elektroniskt veckobrev en månad senare, den 25 februari, skriver han att han är övertygad om att det kommer att bildas en koalition mellan Venstre och Konservative Folkeparti efter nästa val, då det finns en gemensam grund att stå på: "Jeg tror på, at vi kan genskabe et samarbejde mellem V og K, som bygger på fælles interesse i at tilbyde landet en borgerlig-liberal regering. I det daglige går de jo udmærket, når vore to partiers ordførere skal tale sammen om de løbende sager".

Ekonomisk sanering i regeringsställning 1982-93

Venstre har emellertid inte alltid suttit i opposition. Mellan 1982 och 1993 deltog man i de av den konservative statsministern Poul Schlüter ledda minoritetsregeringarna, i vilka Uffe Ellemann-Jensen var utrikesminister.

Dessa borgerliga regeringar är mest kända för de omfattande ekonomiska saneringsprogram som man genomförde. När Poul Schlüters första regering tillträdde 1982 präglades den danska ekonomin av omfattande problem. Inflationen var hög, budgetunderskottet stort och tillväxten negativ.

Den borgerliga regeringen var fast besluten att ta itu med de ekonomiska problemen, vilket också skedde. Inflationen bringades under kontroll och ligger i dag kring två procent. Vidare knöts den danska kronan till D-marken och kom senare att anslutas till det europeiska växelkurssamarbetet. Regeringen genomförde en skattereform som sänkte skatterna på sparande samtidigt som man minskade möjligheterna till ränteavdrag. Dessutom sänktes kapitalskatter och marginalsatser.

För att minska underskottet i statens finanser genomfördes besparingar, bl a i socialförsäkringssystemen, och flera höjningar av skatterna på konsumtion.

Dessförinnan hade man under efterkrigstiden hunnit med att sitta i regeringar med de konservativa vid flera tillfällen, med Socialdemokraterna vid ett tillfälle 1978 och på egen hand 1973 -1975. Sedan 1993, då en minoritetskoalition mellan Socialdemokraterna, Radikale Venstre och Centrumdemokraterna (och fram till 1994 Kristeligt Folkeparti) bildades, har Venstre dock befunnit sig i opposition.

På frammarsch i opposition

Nedan framgår valresultaten i procent för de tre viktigaste partierna – Venstre, Konservative Folkeparti och Socialdemokraterna – från folketingsvalet 1971 till det senaste valet 1994:

Folketingsvalen (procent)	<i>Venstre</i>	<i>Kons</i>	<i>Soc dem</i>
	1971	15,6	16,7
1973	12,3	9,2	25,6
1975	23,3	5,5	29,9
1977	12,0	8,5	37,0
1979	12,5	12,5	38,3
1981	11,3	14,5	32,9
1984	12,1	23,4	31,6
1987	10,5	20,8	29,3
1988	11,8	19,3	29,8
1990	15,8	16,0	37,4
1994	23,3	15,0	34,6

(Källa: Petersson, 1995, s 193)

Enligt de opinionsmätningar som genomförts under februari och mars i år pendlar Venstre mellan 28 och 31 procent av väljar-sympatierna. Venstre är därmed jämnstort med Socialdemokraterna, vars opinionssiffror ligger mellan 27 och 31 procent.

Stark lokalorganisation och många medlemmar

Venstre är som jag inledningsvis konstaterade ett parti med två rötter – dels den liberala, dels rollen som de danska jordbrukarnas parti. Att den liberala profilen blivit allt tydligare med åren har emellertid inte inneburit att partiet brutit med traditionen att vara ett parti med starka lokala rörelser och många medlemmar. Geografiskt sett har Venstre traditionellt sett haft betydligt större stöd utanför Köpenhamnsområdet, inte minst på Jylland och Fyn. En styrka som man behåller, även om man på senare tid gjort inbrytningar bland väljarna i städerna.

Ända sedan partiet grundades 1870 har Venstre haft ett starkt stöd bland Danmarks jordbrukare. Med åren har man emellertid kommit att framhäva sitt liberala budskap, vilket tog sig konkret uttryck när man 1970 började beteckna sig "Danmarks liberala parti". Denna balansgång mellan två traditioner har gjort att partiet ibland kommit att betecknas som "agrarliberaler".

Inbrytning i socialdemokratiska väljargrupper

Trots att man fortfarande är det dominerade partiet bland bönderna spelar denna väljargrupp allt mindre roll. Nya väljargrupper har i stället tillkommit. Inte minst har Venstre lyckats nå stor framgång bland de unga väljarna – i det senaste valet 1994 fick Venstre 40 procent av rösterna i gruppen unga väljare. En opinionsmätning publicerad av "Ugebrevet Mandag Morgen" gjord i februari, och refererad av Uffe Ellemann-Jensen i det elektroniska veckobrevet den 19 februari år visar att Venstre är största parti i så gott som samtliga väljargrupper.

Inbrytningarna gäller således även traditionellt socialdemokratiska väljargrupper, exempelvis är partiet större än Socialdemokraterna i gruppen arbetslösa. Framgångar som av Ellemann-Jensen tolkas som en konsekvens av att väljarna i dag hyser större förtroende för Venstres ekonomiska politik än för regeringens. Endast i gruppen arbetare som saknar yrkesutbildning är Socialdemokraterna större än Venstre – de leder där med 38 procent mot Venstres 30 procent. I övrigt visar opinionsmätningen följande siffror:

Väljargrupper	Venstre	Soc dem
Arbetare med yrkesutbildning	30%	29%
Lägre tjänstemän	30%	27%
Högre tjänstemän	33%	15%
Egna företagare (inkl jordbrukare)	54%	8%
Studerande	33%	21%
Arbetslösa	28%	25%

Traditionen som landsbygdsparti framgår emellertid tydligt, om man ser till Venstres roll i dansk lokalpolitik. Venstre tävlar här med Socialdemokraterna om att vara det parti som har flest representanter i kommuner och amt (landsting) och som beträder flest borgmästarposter.

Den starka ställningen i dansk lokalpolitik framgår också av Venstres valresultat som normalt sett är betydligt högre i kommunalvalen än i valen till folketinget. I kommunalvalet 1993 fick Venstre 27,4 procent av rösterna vilket kan jämföras med 23,3 i valet till folketinget året därpå. Under 80-talet då Venstres resultat i

folketingsvalen kretsade kring 10 procent låg resultaten i kommunalvalen konsekvent över 15 procent av rösterna.

Flest medlemmar av alla partier

Ute i landet är Venstre organiserat i ett stort antal – närmare 1 000 – aktiva lokalföreningar, och är därmed det danska parti som har den starkaste lokalorganisationen. Sett till antalet medlemmar har Venstre, trots det även i Danmark minskade intresset för parti-medlemskap, kunnat bibehålla ett stort medlemsantal. Visserligen är man långt ifrån 1950-talets siffror då Venstre hade över 200 000 medlemmar.

Men man har under de senaste åren till och med lyckats öka medlemsantalet. Med 83 000 medlemmar är man nu Danmarks största politiska parti, och slår Socialdemokraterna som historiskt sett varit det parti som haft flest medlemmar (Socialdemokraterna har i dag ca 80 000 medlemmar).

Att Venstre kunnat behålla ett så pass stort medlemsantal kan naturligtvis till viss del förklaras av partiets traditionella väljarbas i landsbygdsbefolkningen. Men, med tanke på att denna grupp konstant minskat som del av befolkningen, råder det inga tvivel om att Venstre även lyckats rekrytera nya medlemsgrupper.

Att så skett torde till stor del kunna förklaras med Venstres roll som det ledande oppositionspartiet med en klar liberal politisk linje. Detta understryker inte minst Venstre i sitt eget material – där man pekar på hur man under de senaste tre åren kunnat öka medlemsantalet samt hur dessa framgångar ytterligare förstärktes i och med socialdemokraternas uppgörelse med de konservativa, då Venstres oppositionsroll blev än tydligare.

Man bör heller inte underskatta partiledarens – Uffe Ellemann-Jensen – roll som dragkraft både vad gäller nyrekrytering av medlemmar och vinnande av väljare.

Partiledaren Uffe Ellemann-Jensen

En bidragande orsak till Venstres framgångar är utan tvivel den i väljarkåren populära partiledaren Uffe Ellemann-Jensen, som sedan 1984 leder partiet. Ellemann-Jensen, som innan han 1977 blev invald i folketinget, var verksam inom mediavärlden först som TV-journalist och senare som redaktör för tidningen Børsen blev känd

som utrikesminister i Poul Schlüters regeringar mellan 1982 och 1993. På senare tid har han dessutom varit aktuell som ny generalsekreterare i NATO, ett uppdrag som han emellertid gick miste om.

Uffe Ellemann-Jensen leder i dag oppositionen i folketinget och ser sig själv som den självskrivne statsministern i en framtida borgerlig regering. Denna inställning har dock retat gallfeber på den tilltänkte koalitionspartnern Konservative Folkeparti och dess partiledare Hans Engell, som också kan tänka sig posten som statsminister.

Trots att Uffe Ellemann-Jensen i snart 20 år ägnat sig åt politik är han i dag nogga med att understryka att det är bra för politiker att inte alltid hålla på med politik. Denna inställning, som tyvärr är ovanlig bland ledande politiker, ger han bland annat uttryck för i sitt elektroniska veckobrev den 5 mars, där han apropå att vara långt bort ifrån politikens centrum skriver att man förmodligen blir en bättre politiker genom att inte enbart hålla på med politik.

Levande idédebatt

Samtidigt som Venstre är inriktat på att som det ledande oppositionspartiet erövra regeringsmakten förs det en omfattande ideologisk debatt inom partiet.

För ett par år sedan publicerade Venstres vice ordförande Anders Fogh Rasmussen en bok med den radikala titeln *Fra Socialstat til minimalstat*, i vilken han diskuterar statens uppgifter. I boken presenterar Fogh Rasmussen de nyliberala idéerna och tänkare som Robert Nozick, Ayn Rand, Murray Rothbard och Friedrich Hayek.

Gör upp med socialstaten

Den liberalism som Venstres vice ordförande vill ge uttryck för i boken är inte den gängse på nyttoresonemang grundade liberalismen. I stället för att se frihet som något eftersträvansvärt eftersom det leder till ekonomisk effektivitet, ser Fogh Rasmussen friheten som ett etiskt betingat värde. För att människan skall kunna fatta moraliska val, måste hon ha frihet, och därför har alla

människor naturliga rättigheter, skriver han och slår därmed fast utgångspunkterna för sin liberalism.

Slutsatserna som han drar av detta är att det finns en moralisk plikt att göra upp med den danska socialstaten. Med detta syfte formulerar han en liberal strategi i tre punkter: För det första gäller det att vinna förståelse för att kravet på frihet inte är grundat i dess, visserligen uppenbara, välståndsskapande effekter, utan baseras på moraliska grunder. För det andra att statsmakten skall rullas tillbaka till förmån för medborgarna: socialstaten skall förvandlas till en minimalstat. För det tredje handlar det om att föra ut en ny syn på människan, som en fri och självständig varelse som har rättigheter som inte får kränkas.

Förutom rätten till liv, frihet och egendom – som nyliberala tänkare brukar betona – anser Anders Fogh Rasmussen att staten skall garantera individerna vissa grundläggande sociala rättigheter.

Fogh Rasmussen motiverar detta med filosofen John Rawls idé att varje människa skall vara berättigad till den största möjliga frihet, som är förenlig med en motsvarande frihet åt alla. Visserligen konstaterar han att denna princip, som i Rawls ögon motiverar omfördelning av ekonomiska resurser, strider mot en oinskränkt rätt till egendom, men han slår fast att omfördelning är nödvändig om man vill tillförsäkra alla lika stor frihet.

Utifrån detta formulerar han tanken om vilka uppgifter minimalstaten skall ha. Den första uppgiften är ett skydda rätten till liv, frihet och egendom, vilket sker genom försvar, polis, domstolsväsende och fängelser. Den andra uppgiften är fördelningspolitik, dels hjälp till de personer som inte klarar sig på annat sätt – t ex handikappade, dels en offentligt finansierad grundskola. Det poängteras dock att det just är finansieringen som skall vara offentlig – driften skall ske i privat regi.

Det faller sig naturligt att en minimalstat, av den typ som Fogh Rasmussen skisserar, är en stat med begränsat skattetryck och begränsade offentliga utgifter. Men Fogh Rasmussen pekar ändå på vikten av att i grundlagen förbjuda budgetunderskott, så att kostnader inte vältras över på kommande generationer. Som vi sett ovan är denna argumentation mot budgetunderskott en återkommande del av Venstres budskap. Vad Fogh Rasmussen gör är således att han ytterligare skärper kravet på budgetbalans.

Socialliberal pragmatism

Men det finns även dem inom Venstre som förordar en mer traditionell socialliberal politik. Ett exempel är den framgångsrike borgmästaren i Köpenhamnsförorten Farum, Peter Brixtofte, som i en bok häromåret pläderade för hållningen att Venstre bör förbli ett parti med starka socialliberala inslag. Dessa åsikter är utbredda inte minst bland kommunalpolitikerna inom Venstre, som är mer inriktade på kompromisser och uppgörelser i den lokala politiken.

Men även inom ungdomsförbundet – Venstres Ungdom – förs det en omfattande diskussion om hur den danska välfärdsstaten skall kunna förändras. På sin senaste stämma beslutade man exempelvis att den offentligt finansierade barnomsorgen skall avskaffas.

Tanken är att de skattesänkningar som blir möjliga tack vare reformen skall göra det möjligt för föräldrarna att själva skaffa den barnomsorg de önskar. Venstres Ungdom har även tagit ställning för en avreglering av arbetsmarknaden och ett avskaffande av minimilönen, som stänger ute många från arbetsmarknaden.

Högt i tak

Venstre har alltid varit ett parti med högt i tak. Ända sedan partiet grundades har jordbrukare, religiöst präglade grundtvigianer och kulturradikaler samsats i partiet. Visserligen skedde en partisprängning 1905, då de mest reformsinnade bröt sig ur och bildade det nuvarande regeringspartiet Radikale Venstre, men det torde annars stå klart att den stora ideologiska spännvidden varit positiv. Förmodligen kan diskussionen mellan nyliberaler och socialliberaler i dagens Venstre leda till positiva resultat i form av ett ännu vitalare och framgångsrikare liberalt parti.

Slutord

I sin politik förenar Venstre idéer som i Sverige återfinns i olika borgerliga partier. Man vill i likhet med moderaterna krympa statsmakten och sänka skatterna. Men samtidigt har man, som folkpartiet, en positiv inställning till välfärdspolitik. Sett till den välfärdspolitiska lösning man förespråkar påminner man emellertid mer om centerpartiet, som i likhet med Venstre förespråkar grundtrygghet.

I försvaret för decentralisering och småskalighet ligger det också nära till hands att jämföra Venstre med centerpartiet, medan den federalistiska Europapolitiken påminner om folkpartiets. Sett till sin parlamentariska roll spelar Venstre i dag rollen av kraftfull opposition, en roll som – om man bortser från det kraftfulla – i svensk politik spelas av moderaterna.

Organisatoriskt har Venstre emellertid, med sin starka lokala organisation och förankring i lokalsamhällen och bland jordbrukare mycket gemensamt med centerpartiet.

Mycket att lära av Venstre

Vad Venstre dessutom har, och som inte återfinns i något svenskt parti, är ett moraliskt försvar för marknadsekonomin. De svenska partier som tydligast förespråkar marknadsekonomi – moderaterna och folkpartiet – nöjer sig oftast med att hänvisa till marknads-ekonomins positiva effekter i form av ökad tillväxt.

Venstre däremot försvarar även marknadsekonomin med argumenten att den är det enda ekonomiska system som är förenligt med en liberal människosyn och att den ger människan möjlighet att förverkliga sina individuella önskemål, såväl materiella som icke-materiella.

Så visst finns det skäl för samtliga svenska borgerliga partier att studera och lära av Venstres framgångar. När centern och folkpartiet nu håller på att diskutera sin framtida politik finns det utan tvivel värdefulla erfarenheter att hämta hos Venstre.

Den viktigaste erfarenheten är nog att partier i den politiska mitten mycket väl kan ta på sig ledartröjan inom borgerligheten, de behöver inte alls vara dömda till att ständigt spela rollen som bihang till högerpartier eller socialdemokrater. Men för att man skall kunna fylla denna roll krävs en tydlig politisk profil.

Men det är inte bara centerpartiet och folkpartiet som kan lära sig av Venstre, även moderaterna har erfarenheter att hämta. Dels att ett moraliskt försvar för marknadsekonomin faktiskt är lika viktiga som det rent nyttobaserade. Dels att försvar för en liten statsmakt mycket väl går att förena med socialpolitiskt ansvarstagande.

Sist men minst kan Venstre lära den borgerliga oppositionen i Sverige hur man för en riktig oppositionspolitik, och inte blir osynlig så snart man står utanför regeringen.

Venstres framgångar torde nämligen, även om man inte skall underskatta betydelsen av den populära partiledaren, till stor del kunna förklaras med den tydliga profilen. Väljarna vet vad Venstre står för, och uppskattar det.

Källor

Partipublikationer

Uffe Ellemann-Jensen, *Elektroniskt veckobrev* 1996-01-23.

Uffe Ellemann-Jensen, *Elektroniskt veckobrev* 1996-02-19.

Uffe Ellemann-Jensen, *Elektroniskt veckobrev* 1996-02-25.

Uffe Ellemann-Jensen, *Elektroniskt veckobrev* 1996-03-05.

Et helt Europa.

Mennesket frem for systemet. Principprogram for Venstre.

Naturligvis skal der samarbejdes. Men ikke om hvad som helst..

Resolutioner vedtaget på Venstres Ungdoms Landsstævne 1995.

Litteratur

Fogh Rasmussen, Anders, *Fra socialstat til minimalstat*, Samleren 1993.

Kirchner, Emil J. (ed.), *Liberal Parties in Western Europe*, Cambridge University Press 1988.

Petersson, Olof, *Nordisk Politik*, Fritzes 1995.

Artiklar

Ur BT, Børsen, Berlingske Tidende, Jyllands Posten, Nerikes Allehanda, Politiken, Svenska Dagbladet.